

nostei (*Mineralogia*) adıyla basılmıştır (Moscow 1963).

BİBLİYOGRAFYA :

Birüni, *el-Cemâhir fî ma'rifeti'l-cevâhir* (nşr. F. S. Krenkow), Beyrut 1984; Brockelmann, *GAL*, I, 476; *Suppl.*, I, 874; S. Hüseyin Nasr, *al-Biruni: An Annotated Bibliography*, Tahran 1947, s. 87-94; Aydın Sayılı, "Doğumununun 1000'inci Yılında Beyrûni", *Beyrûnî'ye Armağan*, Ankara 1974, s. 22-28; Günay Tümer, *Biruni'ye Göre Dinler ve İslam Dini*, Ankara 1975, s. 37; G. C. Anawati, "Kitab al-Jamahir of al-Biruni", *Al-Biruni, Commemorative Volume*, Karachi 1979, s. 437-453; M. Şerefeddin Yaltkaya, "Ebû'r-Reyhan'ın Bir Kitabı", *TM*, V (1930), s. 1-26; D. J. Boillot, "L'oeuvre d'al-Beruni: es-sai bibliographique", *MIDEO*, sy. 2 (1955), s. 230-231; Ahmed Saeed Khan, "A Bibliography of Soviet Publications on al-Biruni", *Arabiça*, XXIII/1, Leiden 1976, s. 77-83; Sami K. Hamarneh, "Muqaddimetü Kitâbi'l-Cemâhir fî ma'rifeti'l-cevâhir li'l-Birûni", *MTUA*, VII/1-2 (1983), s. 3-38; a.mlf., "Evaluation of Al-Biruni's Book on Precious Stones and Minerals (al-Jamahir fi Ma'rifat al-Jawahir)", *Hamdard Medicus*, XXXI/2, Nâzımâbâd 1988, s. 3-34.

GÜNAY TÜMER

CEMÂL

(bk. İLMÜ'İ-CEMÂL).

CEMÂL

(الجمال)

Allah'ın

lutuf ve rızasına delâlet eden isim ve sıfatlarını ve O'nun mutlak güzelliğini ifade etmek için kullanılan bir tasavvuf terimi.

Mutasavvıflar Allah'ın lutuf ve rızasını gösteren sıfatlarını cemâl tabiriyle ifade etmişlerdir. Kâşânî cemâli, Hakk'ın, zâtı (vechi) ile zâtına tecelli etmesi olarak tanımlar (*İşlâhâtü's-şüfiyye*, "cemâl" md.) Bu tecelli esnasında her şeyin yok olmasından ve O'nu görececek hiçbir kimsenin kalmamasından ibaret olan hale "cemâlin aşkınlığı" (ulüvvü'l-cemâl) veya "cemâlin celâli" (celâlü'l-cemâl) denir. Bir de Hakk'ın insana yaklaşmasında aracı olan cemâl vardır ki bu O'nun her şeyde zuhur etmesinden ibarettir. Abdülkerîm el-Cîlî'ye göre zuhuru şiddetli olan her cemâl celâl adını alır. İlk zuhuru itibarıyla celâle de cemâl denir. Bu yüzden celâlsiz cemâl, cemâlsiz celâl yoktur (*el-İnsânü'l-kâmil*, I, 77). Yaklaşma ve açılma cemâlin özelliği olduğundan burada Hak açısından lutuf ve rahmet, kul açısından neşe ve üns* söz konusudur. Mutavavıflar bu anlamdaki cemâli mânevî ve sûrî (maddî) olmak üzere iki şekilde ele almışlardır. Allah'ın en güzel isimlerinin

(esmâ-i hüsnâ) ve sıfatlarının anlamları mânevî cemâli meydana getirir; bu cemâli sadece Hak temaşa eder. Sûrî cemâl ise bu âlemdaki güzelliştir. Bütün ayrıntıları ve türleriyle âlem mutlak olarak ilâhî bir güzelliğe sahiptir. Başka bir ifadeyle âlemdaki güzellik ilâhî güzelliğin yansımından ibarettir. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin ifadesiyle güzel (cemil) olan Allah âlemi kendi sûreti üzere yarattığı için âlem bütünüyle güzeldir. Âlem ilâhî güzellikleri yansıtan bir ayna olduğundan İbnü'l-Arabî âlemi ve ondaki güzelliği sevmeye lâıyk bulur. Güzel olduğu için Allah'ı sevenin âlemi de sevmesi, aynı şekilde güzel olan âlemi sevenin de Allah'ı sevmesi gerektiğine işaret eder (*el-Fütûhât*, IV, 346).

Zâhidlerin genellikle çirkin sayıp nefret ettikleri âlemi ârifler, özellikle vahdet-i vücûd* görüşünü benimseyen mutavavıflar fevkalâde güzel bulmuşlardır. Onlara göre çirkin denilen şeyler de kendilerinde ilâhî güzelliğin tecelli etmesi bakımından güzeldir. Bu tür şeyler tuz değerinde olup âlemin güzelliğine güzellik katar. Aslında âlemdaki hiçbir şey özü itibarıyla çirkin değildir. Güzellik aslı, çirkinlik ârizidir. Bir varlığın varlıklar âlemindeki yerini alması ve güzelliği belli etmesi için itibarî bir çirkinliğin var olması gerekli olmuştur (Abdülkerîm el-Cîlî, I, 75-76). Bununla birlikte zâhidlerin çirkin saydıkları şey, Allah'ın eseri olan âlemin kendisi olmayıp hırs ve kötü emelleriyle dünya hayatını çirkinleştirip onun tabii güzelliğini kirlen kötü insanların davranışlarıdır. Nitekim birçok âyette de bu niteliğe bürünen dünya hayatı yerilmektedir (bk. M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "hayât" md.).

Cemâli mutlak ve mukayyet olmak üzere ikiye ayıran Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'e göre mutlak cemâl, mahiyetini Allah'tan başka kimsenin bilmediği eşsiz güzelliştir. Mukayyet cemâl de küllî ve cüz'î olarak ikiye ayrılır. Küllî cemâl mutlak cemâlden öbür varlıklara yayılan güzelliştir; maddî-mânevî her varlık kendi kabiliyetine göre bu güzellikten bir pay almıştır. Eşyanın var oluş sebebi de bu güzelliştir. Cüz'î cemâl de celî (açık) ve hafî (kapalı) olmak üzere ikiye ayrılır. Hafî cemâl sadece akılla kavranan eşyanın mücerret güzelliğidir. Akıl bu güzelliği takip ederek onun aslına ulaşabilir. Celî cemâl ise duyu organlarıyla kavranan eşyanın güzelliğidir (*Ravzatü't-ta'rif*, s. 285-292).

Maddî âlemden görülen güzeller mutlak güzelliğin çeşitli derecedeki tecelli-

leri olduğundan bunları temaşa ede ede ilâhî güzelliğe ve Hakk'a ermek mümkündür. En yüksek ve en derin ruhî hazlar ilâhî güzelliğin temaşa edilmesinden hasıl olduğu için cennette Allah'ın mutlak güzelliğini (cemâl-i bâ-kemâl) seyretmek en büyük gaye olmuştur.

Mutlak ve yegâne güzelliğin Allah ve tecellilerinden ibaret olduğunu vurgulayan İslâm âlimleri ilâhî ve beşerî sevgiyi de bununla açıklamışlardır. Gazzâlî şekil ve sûret güzelliğini "bir şeyin, kendisine yaraşan ve mümkün olan kemâle sahip olmasıdır" şeklinde tarif ettikten sonra mânevî ve ruhî güzelliklerden de bahseder ve her iki güzelliğin sevgi sebebi olduğunu anlatır. Ona göre güzel, sırf güzel olduğu için insan tarafından tabii olarak sevilir. İnsan maddî ve hissi güzellere beden gözü, mânevî ve ruhî güzellere ise kalp gözüyle idrak eder. Kâmil insan için önemli olan mânevî güzelliştir. Özellikle gönül ehli buna önem verir. Fiziki güzel olan insanlardan çok karakteri güzel olanlar sevilir. Fakat en çok sevilen de mutlak anlamda güzel olan Allah'tır (*İhyâ*², IV, 291-297; *el-Mağşadü'l-esnâ*, s. 84, 103).

Âlemden daha güzel bir şeyin olmadığını söyleyen İbnü'l-Arabî'ye göre süslenmek güzelliğe güzellik katar. Namaz kılarken güzel olan Allah'ın huzuruna çıkmış olan kul kendine çekidüzen vermeli, temiz olmalı ve temiz giyinmelidir. Nitekim Kur'an'da camiye giderken güzel giyinmek tavsiye edilmiştir (el-A'râf 7/31). Zira, "Allah güzeldir, güzeli sever" (Müslim, "İmân", 147; İbn Mâce, "Du'â", 10; ayrıca bk. CELÂL).

BİBLİYOGRAFYA :

M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "hayât" md.; *et-Ta'rifât*, "celâl", "cemâl" md.leri; Kâşânî, *İşlâhâtü's-şüfiyye*, "celâl", "cemâl" md.leri; Müslim, "İmân", 147; İbn Mâce, "Du'â", 10; Gazzâlî, *İhyâ*², IV, 291-297; a.mlf., *el-Mağşadü'l-esnâ*, s. 84, 103; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, IV, 346; Lisânüddin, *Ravzatü't-ta'rif* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Kahire 1968, s. 285-292; Abdülkerîm el-Cîlî, *el-İnsânü'l-kâmil*, İstanbul 1300, I, 75-77.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

CEMAL ABDÜNNÂSİR

(جمال عبدالناصر)

(1918-1970)

Mısırlı devlet adamı.

15 Ocak 1918'de Asyût'un Benî Mür köyünde doğdu; genellikle Nâsir adıyla tanınmaktadır. Çocukluğu posta memuru olan babasının görevi sebebiyle de-